Oppbygging av fremtidens videregående opplæring - høringsinnspill fra Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UiO

Innledning

Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, takker for muligheten til å kunne komme med innspill til grunnprinsipper på et såpass tidlig stadium i arbeidet med å reformere norsk videregående skole. Det skaper tillit til lydhørhet også i den videre prosessen.

De mest sentrale utfordringene forslaget fra Utdanningsdirektoratet forsøker å ta tak i er:

1. Elever på studieforberedende er ikke godt nok forberedt til høyere utdanning.
2. Fragmentert fag- og timeplan hindrer fordypning.
3. Mangel på valgfrihet første året oppleves som et problem.
4. Fellesfag oppleves som repetisjon av innhold fra grunnskolen.
5. Strukturen på studieforberedende speiler ikke kompetansebehov i samfunnet.

Vi har i uttalelsen vektlagt punkt 1, 3, 4 og 5, men berører også 2. Vi konsentrerer oss om studieforberedende løp, men har også synspunkter på forslaget om felles innhold på tvers av yrkesfag og studieforberedende.

Uttalelsen er organisert i fire deler: 1) Studieforberedelse, 2) Generell oppbygging og studieretninger, 3) Fellesfag» og 4) Forslaget om «felles innhold». Vi presenterer vårt hovedsynspunkt oppsummert i en ingress med uthevet skrift først i hver del, før vi begrunner og utdyper i avsnittene under.

Først vil vi imidlertid påpeke at formen på innholdsbrevet gjør det vanskelig å gjennomskue hvilke konsekvenser forslagene vil ha. Det sies lite om konkrete skolefag og det refereres til «tema, fagområde og kompetansar og ferdigheiter». Dermed blir det krevende å gi presise innspill. Det er vanskelig å diskutere konkret innhold uten å ha fag og de kunnskapstradisjonene som de ulike fagdisiplinene representerer som basis. Før det tas beslutninger om struktur, bør det sendes et forslag på høring der det kommer frem hvilke skolefag som skal inngå i de ulike utdanningsprogrammene og retningene. I tillegg er det slik at utredningen av «Framtidas videregående opplæring» skjer parallelt med flere andre prosesser som vil påvirke utdanningsløpet i Norge. Det er viktig at det blir mulig å vurdere disse samlet, skal gode beslutninger kunne tas.

Studieforberedelse: Evnen til å lære gjennom lesing, skriving og tallforståelse

Fakultetet synes det er positivt at målet om bedre studieforberedelse tillegges stor vekt i forslaget. Samtidig er det ikke er godt nok avklart hva det innebærer å være «studieforberedt» og vektleggingen av generisk kompetanse er for sterk.

I forslaget skilles det mellom faglig spesifikt studieforberedende innhold og mer generelle (generiske) ferdigheter (kalt «Studieførebuande innhald»). Det foreslås konkret å opprette et eget fag eller egne fag for «generell studieforberedelse». Pilotprosjektet «forskningslære med fordypningsoppgave» sees antakelig på som en mulig komponent i det «generelt studieforberedende innhold». Vi er kritiske til en slik tilnærming og løsning av tre grunner.

For det første er det viktigste for studentenes studieforberedelse at de får god fagkunnskap å bygge videre på. Selv om noen forskningsmetoder og metodeferdigheter er felles på tvers av mange fag, er metode også en integrert del av fag og noe som særpreger fag, selv innenfor samfunnsvitenskap. Sterkere vektlegging av basiskunnskap om ulike datakilder og undersøkelsesmetoder kan og bør derfor formidles som en integrert del av de ulike fagene framfor i en generell forskningslæremodul.

For det andre er det ikke slik at høyre utdanningsinstitusjoner forventer at nye studenter kan mye vitenskapsteori og vitenskapelig metode fra før når de begynner å studere. Vi starter på et grunnleggende nivå i våre emner i samfunnsvitenskapelig metode og gir studentene den støtten de trenger både i form av pedagogiske lærebøker og forelesninger samt en lang rekke studentaktive læringsformer. Det er selvsagt fint om elevene lærer noe generelt om hvordan kunnskap produseres, hva som regnes som evidens, og hvordan ulike fagtradisjoner begrunner påstander. En felles modul om dette, kan det være en god idé å etablere. I en tid preget av økende forskningsskepsis, falske nyheter og polarisering er kanskje vitenskapsfilosofi viktigere enn noen gang. Samtidig skal vi huske på at opplæring i hvordan kunnskap blir til og utvikles, er noe av det som særpreger utdanningen ved universiteter og en del høyskoler, i tillegg til fagenes substansielle innhold, på stadig mer avansert nivå.

For det tredje er det som først og fremst gjør overgangen fra videregående skole tøffere enn nødvendig for en del studenter, utfordringer med å lese lange fagtekster på både norsk og engelsk, med å skrive en lengre fagtekst og med å jobbe selvstendig. Vi trenger kandidater med faglig nysgjerrighet og intellektuell utholdenhet, og dette krever å kunne lese og forstå lengre tekster, trening i og konsentrasjon til å skrive og evne til å forstå tallmateriale om ulike typer samfunnsforhold. Det aller viktigste er derfor hvordan man jobber i ulike fag og hvilke krav man stiller til at elevene jobber på egenhånd på videregående.

Elevene bør trenes i å lese store tekstmengder, skrive analytisk, gjennomføre selvstendige prosjekter og håndtere høye krav til egeninnsats for å bli godt studieforberedt, men kritisk tenkning, kildebruk, akademisk skriving og studieteknikk kan vanskelig læres uavhengig av fag. Dersom man skal gi elevene mer akademisk ferdighetstrening, er det etter vårt syn mer relevant å (gjen)innføre én til to større obligatorisk fordypningsoppgave(r) som del av elevens faglige fordypning eller studieprogram, enn å lage egne moduler som beslaglegger undervisningstimer på bekostning av fagene.

Generell oppbygging og studieretninger: For mange valg for tidlig

Vi synes det er positivt at Utdanningsdirektoratet kritisk vurderer strukturen for spesialisering innen studieforberedende videregående, men mener den skisserte modellen er problematisk fordi elevene må velge hovedretning allerede i tiende klasse og fordi den fremtvinger faglig spesialisering tidligere enn nødvendig.

Vi er for det første kritiske til at elevene alt som 15-16-åringer skal måtte ta valg som risikerer å lukke dører for dem etter videregående skole. Det er veldig vanlig at ungdom ikke vet hva de ønsker å jobbe med, og enda vanligere at de ikke forstår hva slags kunnskap og kompetanse de faktisk trenger**.** Elevene får i dagens system ett år på å lære og modnes før de må velge fordypning, og de kan i noen grad velge på tvers av programområder siden (studiespesialisering med toppidrett, medier- og kommunikasjon, kunst, arkitektur og design eller musikk/dans/drama er delvis unntak). Elevene som tar Samfunnsfag, språk og økonomi (SSØ) eller Realfag har lite valgfrihet (kun i fremmedspråk og dels i matte) og møter ikke programfag første året. Til gjengjeld blir de kjent med mange ulike fagdisipliner på videregående nivå før de blir nødt til å velge hovedretning. Den manglende valgfriheten elevene opplever i dag, skyldes med andre ord at ungdom slipper å skulle ta valg som blir sterkt førende for senere studiemuligheter allerede i tiendeklasse.

Når vi tar imot studenter etter videregående på universitetet, erfarer vi at mange fortsatt er på leting etter en faglig retning som passer med deres interesser og ambisjoner. Selv i høyere utdanning har sterk formalisering av bestemte fagkombinasjoner og redusert fleksibilitet ulemper. Å forlate og bytte studieprogram på universitetet er derfor nokså vanlig i starten. Utdanningssosiologisk forskning tyder i tillegg på at ulikhetene er større i systemer med mange valg og tidlige valg, enn i utdanningssystemer med færre og senere valg. Jo mer skolesystemet fremskynder valg som begrenser fremtidige studie- og yrkesmuligheter, jo større er sjansen for at det er foreldrenes bakgrunn, kjønn, geografi og oppvekstmiljø som styrer de unges utdanningsløp – og kostnadene ved å velge feil øker.

For det andre mener vi forslaget ikke tar tilstrekkelig hensyn til de faglige fordelene ved en bred allmennutdanning for elevene. Faglig sett er det positivt at elevene eksponeres for en del forskjellige fag før de velger spesialisering på videregående nivå. Bred kunnskap gir bedre læring også innen spesialiseringen da fagområder ofte er avhengige av hverandre. Verken samfunnsfag, naturfag, matematikk, historie eller språkfag bør derfor i studieforberedende opplæring behandles som spesialisering for de særlig motiverte, men som grunnleggende kompetanse som trengs på tvers av fagområder og bransjer. Det er dessuten grenser for hva elevene trenger av fordypning i en hel retning for videre studiers skyld. Opptakskravene i høyere utdanning er gjerne begrenset til noen få spesifikke fag.

Mangelen på en alternativ modell, som kontrast til forslaget utover dagens struktur, gjør at disse motsetningene nå blir usynliggjort i innspillsbrevet. Direktoratet synes i noen grad å ha skjelt til Danmark og Sverige når det gjelder formelle retninger og tidlig spesialisering, men ikke til Finland, som synes å ha et system med mange fellesfag, men der elevene fritt velger fordypning i form av moduler. Et slikt system gjør det enklere å ta individtilpassede valg og å utsette valg om spesialisering til et bedre grunnlag er lagt.[1]

Det finske alternativet minner, om vi har forstått det rett, om modellen som ble brukt ved noen norske videregående skoler før Reform 94 («Veierød-modellen»). De gamle linjene var her opphevet, elevene hadde et felles første år og stor valgfrihet i andre og tredje klasse. Modellen samsvarer godt med at opptakskrav i høyere utdanning ikke er knyttet til hele studieretninger, men til bestemte fag og karakternivå. Ulempene ved en veldig fleksibel

[1] Løsningen passer muligens dårlig for estetiske fag (dvs. musikk, dans, drama) og toppidrett, men slike tilbud kan organiseres utenom, eventuelt i egne skoler.

modell er muligens at kravene til kunnskap om høyre utdanning øker, at timeplanleggingen for skolene blir mer krevende og at elevene tilbringer mindre tid i faste fellesskap.

En eksplisitt sammenligning med motsatsen til linjeorganisering ville vist at dagens norske modell med programområder med fordypningskrav er en kompromissløsning som balanserer ulike hensyn. Ulike programområder med fordypningskrav lar seg lettere forene med hensynet til å ikke tvinge elever til å velge en tydelig retning før de har godt grunnlag for det. Fellesfagene første året på studiespesialisering tjener som introduksjon til ulike fag på videregående nivå, og programfagene i andre og tredje klasse bygger videre på disse. Det er i teorien med andre ord progresjon over tre år innen både Samfunnsfag, språk og økonomi (SSØ) og realfag også, men eleven slipper å velge spesialisering før i andre klasse.

For det tredje vil vi påpeke at dersom målet er å skape mer oversiktlige alternativer, kan man omdefinere både medier og kommunikasjon, kunst, design og arkitektur og regulære idrettsfag til programområde innen studiespesialisering ettersom de gir generell studiekompetanse på samme måte som studiespesialisering.[2] Det er også mulig definere programområdene fra bunnen av, med nye grenser og navn (se under).

Dersom man likevel skulle lande på en løsning med formelle retninger, eller noe som i praksis ligner sterkt på grunn av et bestemt fordypningskrav, bør det vurderes å gi elevene noe betenkningstid etter start på videregående. Det bør ikke lages vanntette skott mellom retningene, slik at elever i alle fall kan få ta noe fag på tvers (for eksempel når det gjelder matematikk) som i dag (slik forslaget åpner for). Faglig sett er det ikke noe poeng å gjøre retningene mest mulig forskjellige, ettersom det som regel finnes faglige overlapp mellom ulike studieretninger som bør fremheves snarere enn å tones ned. Antakelig er det flere fag som er relevante for flere program utover det som er fellesfag for samtlige.

Når det gjelder antallet programområder eller retninger, bør det tenkes igjennom hvor mange skoler som vil klare å tilby samtlige retninger. Valgfriheten vil fort bli teoretisk for elever utenom de store byene, slik at geografi også blir skjebne. Dette vil kunne forsterke eksisterende sosioøkonomiske skillelinjer, som i mange sammenhenger også er preget av en by/land-akse.

Inndeling i retninger: VGS skal ikke fordele elevene til bransjer, men ruste dem til et arbeidsliv med sammensatte kompetansebehov

Den foreslåtte inndelingen i retninger skal tydeliggjøre veien videre til høyere utdanning, men speiler også områder der samfunnets kompetansebehov er særlig store. Resultatet er en hybrid inndeling som vil skape grenser mellom fag som overlapper og burde supplere hverandre.

Det er mulig at navnene direktoratet foreslår kan appellere til noen elever fordi merkelappene assosieres med en bestemt del av arbeidslivet – en bransje – og styrker umiddelbar opplevelse av relevans og dermed motivasjon. Andre elever vil imidlertid kunne oppleve inndelingen

[2] Toppidrett og musikk, dans og drama fag antar vi må holdes utenom grunnet separate opptak basert på ferdigheter og behovet for praktisk ferdighetsutvikling over tid og tilrettelegging skole/fritid. Dersom hensynet til disse fagene er avgjørende for forslaget om å vende tilbake til prinsippet om linjeorganisering, bør det kunne uttrykkes eksplisitt.

som forvirrende og lite informativ. I et litt lengre tidsperspektiv er ikke en slik organisering av utdanning generelt i elevenes interesse.

Informasjon om jobbmuligheter hører hjemme i beskrivelsen av hva ulike retninger/fordypninger kan være nyttige for, ikke som en del programstrukturen for studieforberedende. Inndelingen burde etter vårt syn i stedet speile *varige* hovedretninger/disipliner i høyere utdanning, uten å blande inn temafokus som «helse», «næringsliv», «ledelse», og «medier». Kompetansebehovene i samfunnet er dessuten i stadig endring, og vi vet ikke i dag hva de vil være om 20-30 år. Det er etter vårt skjønn en styrke snarere enn en svakhet at strukturen på studieforberedende opplæring ikke er spesielt aktualitetsorientert.

Videre innebærer forslaget en oppdeling av samfunnsfagene og andre fagfelt som ikke er hensiktsmessig sett fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv**.** I forslaget deles samfunnsfagene mellom tre ulike studieløp: psykologi plasseres med helse og idrett, samfunnsøkonomi med «næringsliv» og de resterende i «samfunnsvitenskap og historie». Studiet av medier og kommunikasjon skilles ut, men faglig sett er medier og kommunikasjon både en del av humaniora og av samfunnsvitenskap. Temaet «ledelse» nevnes som definerende for en økonomisk retning («Næringsliv, ledelse og økonomi»), mens ledelse er også et tema innen samfunnsfagene (som sosiologi). Helserelaterte problemstillinger plasseres for seg, men inngår faglig sett både i naturvitenskap og samfunnsvitenskap, og helseutdanninger etter videregående krever som kjent naturvitenskapelig kompetanse. Det er også viktig å huske på at matematikk og tallforståelse er sentralt i de fleste fagområder og at språkkunnskaper er viktige langt utenfor kommunikasjonsbransjen.

I sum er den foreslåtte inndelingen egnet til å forvirre mer enn å tydeliggjøre og den kan forhindre nærliggende fagkombinasjoner. En eventuell ny inndeling, som det legges opp til her, bør heller speile høyere utdanning på en tydeligere og fortrinnsvis enklere måte. En mer hensiktsmessig inndeling i programområder/retninger, ville for eksempel vært: naturfaglig, teknikk, økonomi, humanistisk, samfunnsfaglig og estetisk (i tråd med den svenske modellen). En slik inndeling vil sikre en bedre kopling til det neste nivået i utdanningssystemet.

Uansett inndeling bør eventuelle retninger kunne ha felles fag, og elevene må få mulighet til å velge på tvers. Alle elever, uansett retning, må få et godt tilbud i matematikk – og fortrinnsvis også i fremmedspråk. Det må dessuten unngås at enkelte retningsvalg i praksis blir enklere veier til studiekompetanse enn andre. Dersom ulike retninger gir samme formelle sluttkompetanse, bør det være tilsvarende sammenheng mellom kravene til faglig fordypning, arbeidsinnsats og studieforberedende kompetanse.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet vil til sist uttrykke sterk skepsis til kategorien «felles retningsinnhold». Det er svært uklart i innspillsbrevet hva som menes med «sentral kunnskap i eit relevant fagfelt». Faglig fordypning skjer best i et fag, ikke i en generisk modul utenfor skolefagene. Fordypningskravet må derfor handle om fordypning innen fag, ikke om et uspesifisert generisk nytt «fellesfag» innen en studieretning. Målet om å styrke fordypning bør skje i det vi i dag kaller «programfagene».

Fellesfag: Felles fag gir nødvendig felles kompetanse og mulighet til å endre kurs

Hvordan man skal vurdere forslaget om retninger, avhenger også av hva som foreslås om fellesfag. Kombinasjonen av få fellesfag og skarp inndeling i ulike studieretninger er ikke hva elevene trenger verken i et allmenndannelsesperspektiv eller for å bli studieforberedt.

For det første mener vi at Norge fortsatt bør ha en betydelig felles faglig kjerne innenfor studieforberedende løp. Forslaget nevner kun historie, norsk og engelsk som sikre fellesfag. Dette mener vi er for lite. Det er ikke slik at fagene i skolen kun har relevans dersom man ønsker å studere akkurat de samme fagene senere. På det samfunnsvitenskapelige fakultet savner vi ikke en tydeligere spesialisering i samfunnsfag i videregående. Opplæring i geografi, historie, religion, matematikk, programmering, fremmedspråk, gir fremtidige samfunnsvitere fagkunnskap de vil ha stor glede av i sine studier. Likeledes vil de som siden for eksempel skal studere medisin og helsefag, tekniske fag og jus og sysselsettes i tilsvarende jobber, ha nytte av god kunnskap og forståelse av kulturelle, sosiale og politiske forhold.

For det andre tilsier vektlegging av allmenndannelse i den videregående skolen at studieforberedende skal forberede til deltakelse i samfunns- og kulturliv. Hvis en framtidig jurist ikke lærer fysikk, eller en framtidig ingeniør ikke lærer noe samfunnsfag, mister man noe av den brede allmenndannelsen ved videregående skole. Vi er kritiske til at denne funksjonen foreslås flyttet til en bred fellesmodul i stedet (se under).

Vi ser med spesiell bekymring på at matematikk-faget ikke nevnes i den foreslåtte retningen «Samfunnsvitenskap og historie». Det er mulig planen er å plassere et av de nye matematikkfagene her (Statistikk), men vi mener at matematikk fortsatt bør være et fellesfag i videregående skole. Solide teoretiske matematiske kunnskaper er viktige å ha langt utenfor realfagene. Matematikk behøves i så å si alle samfunnsvitenskapelige fag og kommer også til nytte innen humaniora. Databehandling og programmering er i dag en del av bachelorutdannelsen i flere samfunnsvitenskapelige fag, og utviklingen av «datavitenskapelige» metoder har ikke gjort behovet mindre for at studentene forberedes på samfunnsfag som kvantitative disipliner.

Med forslaget som foreligger, er spørsmålet om vi i framtiden vil møte enda flere nye studenter enn før som ikke har hatt noe eller bare begrenset med (teoretisk) matematikk siden 10. klasse, og at vi vil komme til å måtte bruke betydelige ressurser på forkurs i matematikk. Kommende samfunnsfagsstudenter uten matematikk utover grunnskolenivå vil ikke være godt nok studieforberedt, og helst bør flere velge teoretisk matte på videregående enn i dag. Alle bør konsolidere mattekunnskapene på et visst nivå for å få *generell* studiekompetanse.

Forslaget om at andre fremmedspråk enn engelsk skal kunne velges bort, innebærer også en klar svekkelse av forutsetningen for et godt studiegrunnlag. Som før nevnt har man nytte av fremmedspråk når man studerer samfunnsfag. At færre vil kjenne til andre fremmedspråk enn engelsk, vil dessuten styrke den språklige ensrettingen av høyere utdanning og forskning og gi inntrykk av at den eneste tekst- og vitenskapstradisjonen som er verdt å kjenne og forholde seg til er den engelskspråklige.

Det vil også drastisk innskrenke kommende studenters valgmulighet når de skal søke utveksling eller gradsstudier utenlands. Videre innebærer det en svekkelse av skolens allmenndannende funksjon. Vi ønsker derfor at fremmedspråk beholdes som fellesfag eller eventuelt blir obligatorisk innen flere av studieretningene (som estetiske, samfunnsfag- og humaniora-orienterte linjer eller programområder). Dersom fremmedspråk gjøres valgfritt, er vi redd de fleste velger det bort i frykt for at karakteren vil «trekke ned snittet», og at språktilbudet i norsk videregående skole på sikt vil bli magert.

For det tredje gjør fellesfagene det også, som tidligere nevnt, lettere å ombestemme seg senere. Vår erfaring fra høyere utdanning tilsier at dette vil være aktuelt for mange. En elev som tror hun vil studere samfunnsøkonomi, kan senere bli interessert i psykologi. En elev som planlegger å studere medisin, kan ende med statsvitenskap. En elev som ønsker filosofi, kan oppdage en interesse for biologi. Jo tidligere spesialisering, desto større risiko for at elever må "reparere" fagvalg senere.

At fagene av noen oppleves som for like og repeterende ungdomsskolen, stusser vi over at fremheves som et problem. Repetisjon i kombinasjon med progresjon er grunnleggende for læring og faglig utvikling. Dette bør derfor ikke fremheves som et argument mot videreføring av enkelte fag. Det kan også være at ungdomsskolen på noen måter har blitt for lik videregående skole, og at man heller burde justere innholdet i læreplaner og undervisningsopplegg for den obligatoriske delen av skolesystemet. Dette spørsmålet taler i seg selv for å vente med å reformere videregående skole til det er klart hvordan lærerplanene i ungdomsskolen vil endres.

Forslaget om «felles innhold»: Felles fag, ikke felles oppdragelse

Det samfunnsvitenskapelige fakultet er sterkt kritiske til forslaget om et felles fag på tvers av videregående som skal danne grunnlag for aktiv deltakelse og livsmestring. Samfunnsutfordringene som nevnes må gjerne gis oppmerksomhet, men da innenfor rammen av etablerte fag.

For det første mener vi at ansvaret for generell «samfunnsborgeroppdragelse» fortsatt bør ligge i vanlige fellesfag og i skolens virksomhet som helhet, ikke plasseres i en tverrfaglig «temablokk». Uten fagforankring og faggrenser, vil undervisningen lett bli diffus og overflatisk. Mange av temaene som nevnes, vil passe fint inn i et overordnet samfunnsfag, men kunnskap og fag bør stå i sentrum, og man bør ikke konstruere et nytt «tverrfaglig fag» som et universaltiltak for samfunnets uløste problemer. Tverrfaglige temaer om samfunnsutfordringer er viktig, men kan heller for eksempel adresseres i konkrete oppgaver som prosjektarbeid. Diskusjonen man i stedet bør ta, er hvor mange og hvilke fellesfag som er nødvendige for å fylle den delen av samfunnsoppdraget som formålet peker på.

For det andre synes vi formålsbeskrivelsen er for ensidig nasjonalt orientert. Elevene skal få kunnskaper om Norge, norsk kultur og norsk demokrati, mens det mangler et overordnet blikk på verden og Norges plass i denne. Dette føyer seg inn i et generelt mønster i direktoratets forslag. Hvis kjennskap til geografi, religion og annet fremmedspråk ikke lenger er en del av grunnutrustningen, men blir gjenstand for tilfeldigheter av typen lærersammensetningen ved den enkelte skole, innebærer dette en kursendring fra tidligere vektlegging av Norge som et land i verden. En slik endring, som svekker norske ungdommers kunnskap om verden og ulike former for kulturelt, økologisk og annet menneskelig mangfold,

vil være spesielt uklok hvis hensikten er at de skal være studieforberedt. Også i beredskapsforstand er dette betenkelig: I en tid der vår historisk viktigste allierte har vist seg å være mindre pålitelig, er vi avhengig av å møte verden med flere nyanser og større perspektivrikdom enn før.

For det tredje er vi skeptiske til at det som kalles «felles innhold» skal være likt på tvers av studieforberedende og yrkesfag. Selv om det finnes et felles verdigrunnlag og mål om allmenndanning, tror vi det er uheldig å insistere på likhet. Om innholdet i framtidas videregående opplæring verken skal «utviklast på studieførebuande eller yrkesfaga sine premissar, men vere relevant for alle elevar og knytast til kva elevane treng for å klare seg i samfunns- og arbeidslivet i framtida», kan man lure på hva innholdet blir. Utdanningen blir best om den kan formes på sine egne premisser, i tråd med konklusjonen til utvalget NOU 2019:25 *Med rett til å mestre* (s. 57). Fellesfagene i videregående opplæring bør ha klar relevans for sluttkompetansen i de to løpene. Det er rimeligvis rom for flere teoretiske fellesfag i studieforberedende løp, mens orientering mot yrkespraksis er viktige på yrkesfag for relevans.

Det er grunn til å tro at forslaget som foreligger kan lede til en uheldig teoretisering av fagene i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene, og at man ikke får ta hensyn til særskilte behov innen yrkesfag. Det er også grunn til å minne om at elevene går gjennom en tiårig obligatorisk skolegang som har vektlagt og vil fortsette å vektlegge å forberede elevene på demokrati- og samfunnsdeltakelse.